

דתישבו

בס"ד

פרשת ויקהל-פקודי, תשע"ז, מספר 1213

"ויעש את הפיור... במראת הצבאת": עבודת הקודש וקדושת החיים

רפי ועקנין

הרע מפני שמדובר באותו כוח עצמו. האנרגיה הנפשית הדוחפת את האדם למעשים של עריות היא האנרגיה הדוחפתו לעניינים רוחניים, כפי שהסיקו חכמי הזוהר מסוגיה זו: "אלמלא יצר הרע חדותא דשמעתא לא ליהוי".⁴ היינו, אלמלא יצר הרע לא הייתה שמחה והנאה בלימוד. לשתי הפעילויות, נדרשת אותה אנרגיה יצרית-יצירתית. זה משמעו של המונח הפסיכולוגי ליבידו (libido, ובעברית "חימדון"). משמעותו הראשונית היא, אנרגיה מינית, פסיכו-סקסואלית, ובמשמעותו הרחבה הוא שם כולל לאנרגיה הנפשית, המניעה את האדם בתחום פעילותו הרוחנית.

משה נצטווה אפוא ליטול את "המראות שהיו מביטות בהן עם בעליהן", ולעשות מהן "כיוור נחשת וכנו לכהנים שממנו יהיו מתקדשין".⁵ כלומר, את כל הקדושה לעבודת הקודש היה הכוהן שואב מן הכיוור שנעשה מנחושת המראות של אותן נשים. ולכן מציין הכתוב, באופן חריג, מניין בא חומר הגלם לעשייתו.⁶

הכיוור נתייחד גם באופן שבו נעשה. רמב"ן אומר:

והטעם במדרש זה, שבכל מלאכת המשכן קבלו התכשיטין מן הנשים כדכתיב "ויבאו האנשים על הנשים" (שמ' לה:כב). והביאו חח וזום וטבעת וכומז, והכומז כפי מדרשו יותר נמאס, אבל שם נתערבה כל הנדבה. אבל שיעשו כלי מיוחד מן התכשיט העשוי ליצר הרע, לא היה משה בוחר בכך עד שנאמר לו כן מפי הגבורה.

בין חומרי הגלם שנתרמו למלאכת המשכן היו תכשיטי נשים ובתוכם גם התכשיט ה"יותר נמאס" - הכומז, שפירושו "כאן מקום זימה".⁷ אולם אלו נבלעו בין שאר החומרים

"ויעש את הפיור נחשת ואת פנו נחשת במראת הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד" (שמ' לח:ח). מה הן המראות האלה וכיצד הגיעו למשכן? על פי מדרש תנחומא, היו אלה מראות אשר שימשו את נשות ישראל במצרים, ובאמצעותן הן היו מפתות את בעליהן ומעוררות את תשוקתם אליהן שדוכאה בעבודת הפרך. במעשה זה ביקשו הנשים לקיים חיים של זוגיות נורמלית במציאות לא נורמלית - מציאות של שיעבוד קשה ואכזרי ששיבר את כוחות הגוף והנפש. משום כך מעשיהן מתוארים בפירוט ובאהדה עד כדי כך, שאף הקב"ה עצמו היה מסייע בידן של הנשים במעשים אלו:

נוטלות המראות ומביטות בהן עם בעליהן, זאת אומרת אני נאה ממך וזה אומר אני נאה ממך, ומתוך כך היו מרגילין עצמן לידי תאוה ופרין ורבין והקב"ה פוקדן לאלתר... בזכות אותן המראות שהיו מראות לבעליהן... מתוך הפרך, העמידו כל הצבאות.¹

מעשים אלו הם בגדר התנהגות נשית מקובלת ורצויה, כפי שאומרת הגמרא: "כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הווין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן".² יתר על כן, התשוקה המינית אף זוכה לתואר של שבח בפי חכמים:

הנה טוב מאד זה יצר טוב והנה טוב מאוד - זה יצר הרע, וכי יצר הרע טוב מאד הוא אתמהא, אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה, ולא הוליד בנים.³

יצר טוב ויצר רע אינם כוחות מנוגדים המתרוצצים בנפשו של אדם. היצר הוא אחד; הוא הגורם לו לבנות וליצור והוא זה הגורם לו לעשות רע ולהרוס. הוא עלול להוליך את האדם לתועבה ולטומאה, והוא יכול להביאו ליצירה ולבניין, והטוב אינו ניתן להפרדה מן

⁴ מדרש הנעלם כך א (בראשית) פרשת תולדות דף קלח, א.

⁵ תנחומא (ורשא) פקודי, ט.

⁶ הרב אביגדור נבנצל, שיחות לספר שמות, בית אל תשנ"ב, עמ' שצה.

⁷ שבת סד ע"א.

* פרופ' רפי ועקנין מלמד במכללת הרצוג בירושלים.

¹ תנחומא (ורשא) פקודי, ט.

² עירובין ק ע"ב.

³ בראשית רבה (תיאודור-אלבק) ט, ז.

ייחודית זו יש בה ללמד על זיקה עניינית בין שני הסיפורים. על מעשיהם של בני עלי דרשו חכמים: "מתוך ששהו את קיניהן, שלא הלכו אצל בעליהן, מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום".¹² קן פירושו שני תורים או שני בני יונה, ויולדת ענייה הייתה מביאה אותם כקרבת לטהרתה. בני עלי התרשלו בהקרבת קרבן זה, לפי שחלקם בו היה מועט, והיו מקדימים לקרבן של אלו קרבנות שיש לכוהנים חלק מרובה בו.

בדרך כלל, המראה משמשת כלי אשר בו האישה רואה את עצמה, ובאמצעותו היא משקיעה בעצמה, בטיפוח יופייה ומראיתה. המדרש מציג את המראות ככלים אשר באמצעותם ראו הנשים את עצמן ואת בעליהן יחד עמן: "מביטות בהן עם בעליהן", ו"מראות לבעליהן". כלומר, הן ממוקדות בבעליהן ולא בעצמן. בדבר הזה כשלו בני עלי הכוהנים; מתוך שהיו שקועים בלראות את טובת עצמם, לא ראו את האישה הענייה שעמדה לפנייהם, עיכבו את קרבנה ועיכבו אותה מלשוב לבעלה. עיכוב זה שהיו מעכבים בני עלי את הנשים, ומנעו אותן מבעליהן לילה אחד, נחשב להם חטא חמור: כיוון שמנעו פריה ורביה מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבון.

הראי"ה קוק בפירושו לסוגיה זו מצביע על החיבור בין עבודת המקדש לפריה ורביה: "הבאת הקן היא מכשרת את החיים לקדשם, על כן איך ישהה (הכוהן) את הקן, איך ימעט את המטרה הראשית, שלום הבית וסדרי החיים הטובים והשוקטים, שהם חפץ ה' בעולמו".¹³ כלומר בני עלי פגמו בחיבור שבין אישה לבעלה ובכך פגמו בחיבור שבין עבודת המקדש לקדושת החיים.

המראות הצובאות היו כלים ששימשו את הנשים בבואן להתקדש לקראת בעליהן, ומהם נעשה הכיור ששימש את הכוהנים בבואם להתקדש לקראת עבודתם במקדש. כך התחברה עבודת המקדש לקדושת החיים.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

והתערבבו בהם. מה שאין כן הכיור, שהוא כלי שנעשה כולו "מן התכשיט העשוי ליצר הרע".

רש"ר הירש אומר, שהכיור הוא היחיד מבין כלי המשכן, שאפשר היה לזהות בבירור את חומר הגלם שממנו נעשה. המראות נותרו בעינן, בצורתן המקורית, ולא נעשה בהן כל עיבוד, שינוי צורה או התכה. הנה דבריו:

טעם עמוק יש בעובדה, שאותו כלי הקודש שהיה מיועד ל"קידוש ידיים ורגליים", כלומר ל"קידוש מוסר המעשה והשאיפה" היה עשוי ממראות, היינו מקלים שתכליתם להבליט את הופעתו החושנית-גופנית של האדם כדבר שיש להתבונן בו במיוחד. נמצאנו למדים שהחושניות שבהוויה האנושית הגופנית לא זו בלבד שאינה מוצאת מכלל הקידוש הבא מן המקדש, אלא דווקא היא הדבר הראשון והעיקרי שהקידוש חל עליו. יתר על כן החושניות היא ביסודו של דבר אותה תכונה של ההוויה האנושית, המאפשרת בראש ובראשונה את החירות המוסרית של השאיפה לקדושה... המראות אף לא הותכו, אלא הכיור הורכב מן המראות כך שצורתן כמעט שלא שונתה, ועדיין ניתן היה להכיר אותה בכיור.⁸

הכלי שנועד ל"קידוש ידיים ורגליים" היה עשוי מהמראות, שסימלו יותר מכול את חושניותו ומיניותו של האדם, והן הובאו בצורתן המקורית אל המקדש פנימה. הן אינן זקוקות לעידון או לזיכוך; הן עצמן קודש. רק בשימוש לא נכון או בתפיסה לא נכונה יש שהאדם הופך את החושניות לתועבה, כפי שאומר רמח"ל: "הנה כל הדברים אשר בין איש לאשתו הלא קדש קדשים הם בעצמם, אך סכלות בני אדם מחזירם (=הופכם) לאבי אבות הטומאה".⁹ שני הפנים הללו שביצר היו נתונים יחדיו בכיור; "המראות הצובאות" שסימלו את קדושת היצר, ומי הכיור שבהם היו בודקים את האישה הסוטה.¹⁰

מהר"ם מרוטנבורג¹¹ מעיר, שלמילה צובאות יש עוד היקרות אחת בלבד – בסיפור על בני עלי הכוהנים במשכן שילה: "וְעַלֵי זֶקֶן מָאֵד וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂוּן בְּנֵיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים הַצּוֹבְאוֹת פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד" (שמו"א ב:כב). מילה

⁸ פירוש רש"ר הירש לשמות לח:ח.

⁹ ילקוט ידיעות האמת ב, תל אביב 1965, עמ' שכא.

¹⁰ במדבר רבה (וילנא) ט, יד. ובקיצור לשון ברש"י לבמדבר ה:ז.

¹¹ פירושו מובא בחומש "תורת חיים".

¹² שבת נה ע"ב.

¹³ עין א"ה, שבת ב, ירושלים תש"ס, עמ' 50.